

STATELE PROTOELENISTICE DIN NORDUL ȘI VESTUL PONTULUI EUXIN

Radu FLORESCU, Cristian MATEI

Izvoarele literare menționează începând din secolul al V-lea î.e.n. existența unor state în nordul și vestul Pontului. Informațiile clare și lipsite de echivoc, confirmate în egală măsură de descoperirile arheologice au determinat pe istoricii moderni¹⁾ să accepte existența și caracterul acestor formații politice fără a le pune la îndoială. Discuția științifică, însă, nu a stăruit asupra caracterului acestor state și nici nu a încercat să elucideze în ce măsură tipul specific de organizare politică și socială nu este cumva mai larg răspândit.

În stadiul actual al cercetărilor, aceste state prezintă următoarele trăsături comune:

1. Sunt toate state teritoriale cu formă de guvernământ monarhic²⁾, nu state cetăți (*πολεις*) cu guvernământ republican.³⁾

2. Apariția lor este anterioară cuceririi macedonene, respectiv apariției statelor elenistice.⁴⁾

3. În cadrul lor apare o interesantă simbioză între structuri socio-politice locale și structuri specifice cetăților grecești.⁵⁾

4. Spre deosebire de regatele elenistice, populația acestor state are statut de oameni liberi (*cives*), nu de țărani dependenți.⁶⁾

5. Conducerea aparține elementelor autohtone⁷⁾ – uneori puternic elenizate – cetățile grecești fiindu-le subordonate.

Analiza cazurilor binecunoscute, este încă mai concludentă, permițând o lărgire a discuției.

Raportat la un întemeietor legendar – Teres – statul Odrys apare încă de la pornirea expediției persane în Hellespont drept o unitate politică puternică, iar în vremea războiului peloponesiac, izvoarele sunt în măsură să ne dea informații numeroase și pertinente: este un stat întins și puternic care-i apare lui Tucicide ca stabil și în creștere; s-a dezvoltat de la un nucleu inițial reprezentat de teritoriul etnic al odrysilor prin integrarea treptată a celor mai multe etnii tracice, integrare în care forța armată a jucat un rol important; regii apar ca puternici din punct de vedere financiar și războinici activi.⁸⁾ Tabloul este completat de o serie de trăsături secundare: există și traci care rămân în afara autorității politice exercitate de regii odrysi – așa numiții traci autonomi, dar și aceștia suferă ascendentul

vecinului mai puternic servind în armata acestuia, ca mercenari, în schimbul unei solde sau în pradă.⁹⁾

Deasemenea, geții, în raport cu odrysii, au o situație care comportă discuții. Dacă Herodot afirmă fără echivoc că statul Odrys se întindea până la Dunăre incluzându-i și pe geți,¹⁰⁾ Tucidide în schimb, deși stabilește aceleași hotare pentru odrysi, distinge pe geți împreună cu celelalte popoare dincolo de Haemus și de dincoace de Istru, de tracii care locuiesc între Haemus și Rhodope și se găseau sub stăpânirea lui Sitalkes.¹¹⁾ Este probabil ca geții să fi avut o situație totodată autonomă și importantă corelativ regatului Odrys.¹²⁾

Altă trăsătură, dezvăluind complexitatea situației, este aceea a existenței unor formațiuni politice paralele și asemănătoare regatului Odrys: paeonii și doloncii, așa cum reiese din episoadele din Herodot care vorbește despre tirania lui Miltiade la dolonci¹³⁾ și despre marșul armatelor lui Darius în Paeonia¹⁴⁾. În sfârșit, societatea tracă apare pe baza unor indicații – adevărat, sumare – deosebit de complexă din punct de vedere economic și social. Astfel Tucidide însuși, cetățean atenian, este proprietarul unei părți dintr-o mină de aur de la Scaptehylae, teritoriu aflat sub autoritatea regelui odrys.¹⁵⁾ Revenind la exemplul doloncilor, aceștia își aleg un suveran străin, tiran, anume Miltiade cel bătrân, atenianul – ca să realizeze în acest fel unitatea politică a unui teritoriu care la Herodot apare ca puternic urbanizat și elenizat, dar insuficient de bine organizat militar, de o importanță economică deosebită: Chersonesul Tracic.¹⁶⁾ Informațiile izvoarelor consemnează concis momente caracteristice dintr-o îndelungată evoluție istorică fără a oferi explicații cauzale sau analize de structuri. Indirect însă, acestea pot fi remodelate prin comparația diferitelor date din izvoare de diverse naturi.

Procesul de constituire a regatului odrys, în mare parte prin cucerire, apare ca fiind condiționat de doi factori, de două procese relativ anterioare unificării politice a tracilor: primul este elenizarea cel puțin a aristocrației tracice, coincidând, nu întâmplător, cu desăvârșirea colonizării grecești în Pontul Stâng;¹⁷⁾ al doilea este cucerirea persană a Traciei și reacția locală față de stăpânirea străină care în multe cazuri trebuie să fi favorizat cucerirea odrisă.¹⁸⁾ Același proces de eliberare de sub jugul persan, a favorizat și relațiile cu Atena, înlesnind dezvoltarea unei economii de tip antic legată direct de marile piețe din sud.¹⁹⁾

Este evident că unificarea Traciei sub odrysi a avut drept bază o structură a puterii stabilă și funcționând cu eficacitate și regularitate. Informațiile din acest punct de vedere sunt mai sărace, dar cel puțin în vremea lui Seuthes I, regele odrys dispunea de venituri importante cifrate la 400 de talanți din aur și argint, proveniți din tributuri, precum și din daruri care atingeau o cifră încă mai înaltă, după Tucidide.²⁰⁾

Dacă ținem seama de toate celelalte circumstanțe: populație de oameni liberi, nucleu original constând din teritoriul etnic al odrysilor, apariția unor fenomene asemănătoare în alte state din aceeași vreme și similare, cum este regatul Bosporan²¹⁾, pare probabil, pe de o parte, că nucleul puterii regilor odrysi a fost domeniul lor personal, iar pe de altă parte că acest domeniu constă din proprietatea asupra unor valori deosebite, cum ar fi minele de aur, și mai puțin din pământuri de cultură care ar fi necesitat o mână de lucru numeroasă, servilă sau dependentă.

În mod similar se pune și problema forței armate: recrutarea fiind rezolvată prin obligația impusă popoarelor cucerite de a oferi contingente de combatanți, acestea trebuind să fi avut drept nucleu pe odrysi – etnia regală – exceptată probabil de la obligațiile de tip fiscal.²²⁾

Aristocrațiile locale ale populațiilor cucerite trebuie să fi avut un statut asemănător odrysilor, în măsura în care se raliaseră regelui odrys și-i recunoscuseră puterea. Dacă ținem seama că în serviciul regelui se aflau și străini – în marea majoritate greci²³⁾ – pare probabil că ne aflăm în fața unui proces de transformare a vechii aristocrații locale, bazată pe proprietatea funciară și pe consanguinitate, într-o aristocrație birocratică, de curte care la rândul ei, își crea o bază funciară și se înscrisa într-un sistem genealogic. În sfârșit nu trebuie omiși din această înșiruire mercenarii, cel mai adesea recrutați din vecini, dar și trupe superior înarmate, grecești.²⁴⁾

În esență statul odrys ne apare ca o formă de organizare politică, intermediară între monarhia despotică de tip oriental și polisul grecesc. Autoritatea regală se exercită asupra unor comunități de oameni liberi cu care de altfel sunt asimilate și cetățile grecești care cad în raza de putere a acestei autorități. Ea este acceptată pentru că asigură funcționarea normală a unor circuite economice pe care le poate controla prin forță. Această condiție reiese din faptul că cetățile grecești acceptă plata tributului față de regele odrys, împrejurare coroborată de o inscripție care, e adevărat, se referă la geții din nordul Dobrogei și de dincolo de Dunăre²⁵⁾, dar care ilustrează o situație întrutotul asemănătoare: inscripția solilor de la Histria unde apare clar definită situația în care regele local Zalmodegikos poate controla prin forță veniturile cetății, cu alte cuvinte sursele lor.

Asemănătoare apare și situația regatului Bosporan.

Binecunoscută, repetat și îndelungat analizată și comentată, descrierea ei nu mai este necesară aici.²⁶⁾

Regatul Bosporan se dezvoltă pe baza precedentului tiraniei archaianactizilor la Panticapaion. Puterea acestora, uzurpată de un mare aristocrat autohton, permite apoi o creștere teritorială a statului prin anexiuni ale unor teritorii agrare aparținând etniilor locale, *sindii* și *maeotii* și prin adeziunea altor cetăți grecești. Forma îmbrăcată de puterea supremă este aceea a unei uniuni personale multiple. Suveranul bosporan

monopolizează magistratura supremă devenită viageră în mai multe cetăți grecești, fiind în același timp regele unor etnii locale: *αρχοντης Βόσπορος καὶ Θεοδοσίης καὶ βασιλεόντης Σινδῶν Μαιτῶν* (în unele inscripții *Μαιτῶν παντῶν*).²⁷⁾

Și aici, unificarea într-un singur stat este consecința dezvoltării economice și a angrenării întregii zone într-un circuit economic important al Mediteranei: aprovizionarea cu grâne a cetăților grecești și în primul rând a Atenei.

Acest element fundamental este coroborat de alte procese paralele și corelative și anume dezvoltarea economică a populației locale, antrenată, la rândul ei, în circuitul economic cu produse de pescărie²⁸⁾ și dependența militară și economică a cetăților de formațiile socio-politice din interior. Baza puterii este și în acest caz constituită dintr-un mănunchi de atribute: domeniul regal, format în primul rând din pământuri de cultură și angrenat în comerțul cu grâne; monopoli cum este cel al comerțului cu grâne și cel al produselor meșteșugărești; dreptul de a bate monedă; comanda militară și capacitatea de a recruta și întreține trupe.

Ca și în regatul odrys, locuitorii sunt oamenii liberi trăind în comunități civile, subordonate însă autorității regelui. În regatul spartokizilor ca și în regatul odrys, apare succesiunea la tron cu dreptul patrimonial și cu posibilitatea de împărțire a regatului între coerezi. După Alexandru se pare că modelul elenistic a fost urmat întărind unitatea centrală, în acest sens părănd a vorbi înlocuirea monedei de *polis* a Panticapaionului cu monede purtând efigia personală a suveranilor spartokizi.²⁹⁾

Este evident că procesele de formare și dezvoltare a statelor odrys și spartokid, fără a fi identice, sunt asemănătoare. Ele reprezintă, cum s-a afirmat și mai sus, o formă de tranziție între regatul despotice și *polis*, asociază formații politice de tip *ethnos* cu cetăți grecești, sunt caracterizate de o mare diversitate și complexitate de raporturi interne și au ca nucleu inițial un domeniu regal și un grup de privilegii regale.

Deși nu la fel de clare și detaliate, informațiile epigrafice și din autorii antici permit să se afirme existența unei formațiuni politice similare la geți.

Nu este cazul să se reia discuția binecunoscutului pasaj din Diodor³⁰⁾ – completat cu mențiunile din Strabon – care atestă existența unui rege get capabil să înfrunte cu succes armatele suveranului macedonean Lysimach: Dromichaites. Autoritatea lui se întindea – potrivit aceluiași mărturii – pe ambele maluri ale Dunării. Descoperiri arheologice ale unor așezări contemporane cu evenimentele amintite de Diodor, atestă existența unui fenomen cultural similar cu cel întâlnit în Tracia ultimilor regi odrysi din a II-a jumătate a secolului al IV-lea î.e.n.: mormintele tumulare bogate (Sveștari, Varna, 2 Mai, Mangalia, Agighiol, Peretu, Găvani) și tezaurile princiare (Agighiol, Peretu, Găvani, Poiana-Coțofenești, Cucuteni-Băiceni, Craiova, Porțile de Fier, Brezovo)³¹⁾ constituind împreună un aspect cultural

specific unui grup aristocratic – militar și ierarhizat, deosebit printr-o serie de detalii, de cel de la sud de Balcani și vest de Iantra.

Dacă ținem seama de ierarhizarea internă, dezvăluită de două tezaure de aur în raport cu șase de argint³²⁾, pare foarte probabil ca, în cazul geților, să avem de a face cu o formație politică similară celei odryse. Istoria ei poate fi reconstituită doar în linii mari. Inițial doar *ethnos* în cadrul regatului odrys, dar având încă de pe atunci o importanță deosebită, geții capătă ulterior – în vremea lui Tucidide – un statut de relativă autonomie, desprinzându-se treptat din cadrul politic al regatului care, către sfârșitul secolului al IV-lea î.e.n. se dezagrega.³³⁾

La început limitați la zona dintre Haemus și Istru, în paralel cu procesul de autonomizare, geții își extind autoritatea și asupra celorlalți traci nordici, de dincolo de fluviu, unde îi cunoaște Alexandru.³⁴⁾ În felul acesta apare o nouă formațiune politico-militară având un suport etno-cultural unitar și care poartă numele geților. De această formație se vor izbi bastarnii în migrația lor și în urma conflictului, unitatea politică a geților va fi spartă. Este probabil că în urma ei au supraviețuit o serie de formații mai mici locale, getice, cum sunt cele ale lui *rex Histranorum*, Rhemaxos, Zalmodegikos³⁵⁾. Alte grupuri getice au fost probabil antrenate în structurile războinice ale bastarnilor instalați în Dacia ciscarpatică ca o formațiune războinic-prădalnică.³⁶⁾

Oricât ar fi de schematică schița de mai sus, din mărturiile epigrafice și arheologice apare clară existența în a doua jumătate a secolului al IV-lea î.e.n. a unui regat getic de același tip cu cel odrys sau bosporan, constituit din comunități de oameni liberi subordonați unui monarh, prezentând aceleași caracteristici cu cele ale unui regat de tranziție între regatul despotic și *polis*.

Deși documentele directe lipsesc, pentru epoca lui Dromichaitea lupta comună a geților și a cetățitorilor grecești împotriva lui Lysimach sugerează o legătură directă între aceste cetăți și regele get. Documentele mai târzii afirmă cu claritate existența acestui tip de relații și le definesc drept raporturi de subordonare a cetățitorilor grecești față de regii geți, aidoma celor existente între acestea și regii odrysi.

Plecând de la atare premisă și ținând seama de statutul de oameni liberi, de cetățeni, ai supușilor regilor odrys și get – în acest sens este semnificativă anecdota lui Diodor despre judecarea lui Lysimach – apare ca foarte puțin probabilă existența unor populații locale aservite, dependente, pe teritoriul cetățitorilor din Pontul Stâng,³⁷⁾ date fiind raporturile expres menționate în inscripții: cetățile grecești depind de suveranii locali și nu invers. Bogăția tezaurelor princiare getice și diversificarea lor valorică, constituie mărturii concludente atât privind diferențierea și ierarhizarea societății getice, cât și existența unor surse de bogăție, domenii și privilegii similare celor din regatul odrys și bosporan.

Întreaga discuție de mai sus nu poate fi corect condusă decât dacă plecăm de la premisa unei dezvoltări sociale și politice complexe, pornind de la celulele de bază de tipul comunității agrare de oameni liberi, grupate în jurul unor centre cu funcții cel puțin parțial urbane, la rândul lor legate între ele prin circuite economice și politice, uneori ajungând până în sudul mediteranean.³⁸⁾ Ipoteza ades întâlnită explicit sau implicit, aceea a unei descendențe lineare dintr-un grup primitiv și a unei creșteri de tip biologic, nu poate da seamă de realitățile atât de complexe cum sunt cele pe care izvoarele, chiar relativ sărace și rare, ni le dezvăluie. Din acest punct de vedere formațiunea getică a lui Dromichaites ne apare ca un stat de tip antic, aflat într-o etapă de dezvoltare arhaică și nu ca o uniune de triburi, iar geții ne apar ca o formațiune politică dezvoltată din nucleul inițial al unei etnii complexe și nu ca un trib.³⁹⁾

Analizele și considerațiile ipotetice de mai sus au urmărit să scoată în evidență probabilitatea existenței unui grup de state antice având trăsături comune (regat condus de un monarh local, comunități de oameni liberi, asocierea acestor comunități și a polisurilor grecești sub autoritatea regelui, domeniu și privilegii regale, raporturi tributale între rege și comunitățile supuse) și anticipând statele elenistice într-o anumită măsură.

Propunând pentru acest tip de formațiuni politice denumirea de *state protoelenistice*, autorii consideră că definirea tipului este importantă atât pentru delimitarea complexității lumii antice cât și pentru corecta încadrare a fenomenelor social-politice de pe teritoriul țării noastre. Conceptul oferă o nouă lumină asupra controversatei probleme a geților, a locului și rolului lor în istoria antică a României. În accepția definită mai sus, geții apar ca o formațiune politică caracterizată de o anumită unitate etno-culturală – traci de nord, latenizare – și nu ca descendenți liniari și consanguini ai unui grup primitiv. Statul get s-a constituit printr-un îndelungat proces istoric sub hegemonia unui *ethos* sud-dunărean. Acest proces caracterizat de treptata desprindere a tracilor nordici din marea masă a tracilor și din formațiunea politică a odryșilor are ca trăsături definitorii dezvoltarea unui aspect local al culturii Latene și constituirea unui stat propriu în a doua jumătate a secolului IV î.e.n. În decursul procesului, centrul de greutate al formațiunii politice s-a mutat de la sud de Dunăre, în podișul moldovenesc, probabil, iar spiritualitatea getică s-a diferențiat tranșant de cea tracică, generând manifestări specifice în domeniul ideologiei religioase, unde procesul a fost dominat de personalitatea puternică a unui reformator religios: Zamolxis, cât și în domeniul reprezentărilor plastice unde este găsită o modalitate de exprimare proprie, diferită atât de cea grecească cât și de cele tracică și scitică.

Dar conceptul de stat protoelenistic ridică și alte probleme și anume:

1. Măsura în care însuși statul macedonean dinaintea perioadei marilor cuceriri ale lui Alexandru poate fi definit ca protoelenistic.

2. Măsura în care alte formațiuni tracice – doloncii, paenonii – ar putea fi clasificate în cadrul aceleiași tip.

3. Raporturile dintre statele protoelenistice și celelalte formațiuni politice neelenistice, perimediteraneene, anterioare elenismului, cum sunt ilirii și sud-italicii.

4. Raportul dintre statele de acest fel și cele prădalnice – bastarnii, celții din Tylis, eventual sciții de la Neapolis – și rolul acestora din urmă în lumea antică.

NOTE

1. Dintre numeroasele studii cu caracter sintetic sau dintre lucrările speciale dedicate acestei probleme, le menționăm doar pe cele devenite deja clasice: H. Cary, *Histoire des rois Thraces et de ceux du Bospore Cimmerian éclairée par les médailles*, Paris, 1752; A. Schaefer, *Demosthenes und seine Zeit*, Leipzig, vol. I-III, 1885, 1887; A. Solari, *Sui dinasti degli odrisi (V-IV s.a.C.)*, Pisa, 1912; E.H. Minns, *Scythians and Greeks. A Survey of Ancient History and Archaeology of the North Coast of the Euxine, from the Danube to the Caucasus*, Cambridge, 1913; M.I. Rostovtzeff, *Iranians and Greeks in South Russia*, Oxford, 1922; F. Jacoby, *Odryses*, în EGH, I, 1923; V. Pârvan, *Dacia: An Outline of the Early Civilisation of the Carpatho-Danubian countries*, Cambridge, 1928; idem, *Getica o preistorie a Daciei*, București, 1926; G.I. Kazarow, *Thrace*, în CAH, VIII, 1930; B. Lenk, *Thrake*, în RE VI A, 1936; idem, *Odrysi*, în RE, XVII, 1937; W. Ruge, *Odryses*, în RE, XVII, 1937; I. Wiesner, *Die Thraker, Studien zur einem versunkenen Volke des Balkanraumes*, Stuttgart, 1963; V.D. Blavatski, *Pantikapei. Ocerki istorii stoliy Bospora*, Moscova, 1964; Chr.M. Danoff, *Dolonci*, în KL. Pauly, 8 Lief., 1965; Al. Fol, *Trakiisko voenno izkustvo*, Sofia, 1965; D.M. Pippidi și D. Berciu, *Din istoria Dobrogei. I. Geți și greci la Dunărea de jos din cele mai vechi timpuri până la cucerirea romană*, E.A. RPR, București, 1965; V.V. Lapin, *Greceskaia kolonizatiia Severnogo Pricernomoria*, Kiev, 1966; A. Wasowicz, *Olbia pontique et son territoire*, Paris, 1975; I.T. Kruglikova, *Selskoe hozjaistvo Bospora*, Moscova, 1975; H.M. Danov, *Tracia antică*, București, 1976.

2. Numeroase izvoare atestă guvernământul monarhic la odrysi, la tracia din Bosporul Cimmerian și la geți: Tucidide, Ist., II, 97, 1, Strabon, VII, 3, 5 și VII, 3, 8; Diodor XII, 50, 1; XVII, 14, 2 și XX, 25, 1; Polibiu, fr. 102; Trogus VII, 3, 1 și XVI, 1, 19.

3. Pentru organizarea instituțională a polisurilor grecești rămâne ca lucrare de referință G. Glotz, *La cité grecque. La développement des institutions*, Albin Michel, Paris, 1928.

4. Regatul odrys este înființat în sec. V î.e.n. de către Teres (Cf. Hdt., XV, 80 și VII, 137 și Tuc. II, 29); Spartocos I, întemeietor de dinastie în Bosporul Cimmerian, domnește între 438/7-433/2 (Cf. CIRB, p. 832); Dromichaites, contemporanul lui Lysimach, își începe domnia probabil în a doua jumătate a sec. IV î.e.n. urmând cu siguranță o tradiție regală.

5. Cf. tratatul dintre Apolloniaji și regele odrys (?) Sadalas de la începutul sec. III î.e.n.: Mihailov Georgi, *Contribution à l'histoire de la Thrace du IVe et IIIe siècle avant notre ère*, Serta Kazaroviana, partea a II-a, p. 149-165, precum și IGBR, 1, 389; ISM, 1, 8 și 15.

6. Argumentul principal este de *silentio*; nici un izvor antic nu pomenește despre eventualul statut de dependență a populației acestor regate.

7. V. supra, nota 2.

8. Caracterizați astfel de toate izvoarele care îi pomenesesc pe regii odrysi.

9. Thuc., VII, 162.

10. În scrierile autorilor greci, începând cu sec. VI î.e.n. și continuând până în sec. II î.e.n., nu există nici o mențiune directă despre geții nord-dunăreni; geții sunt prezentați ca locuind în regiunea dintre Haemus, Istru și Pont: Hdt., IV, 93; Thuc., II, 96, 1; Ps.-Scymnos, 738-740.

11. Thuc., I, 94.

12. Hdt., IV, 93; Thuc., II, 96, 1.

13. Hdt., VI, 34, 40.

14. Hdt., V, 14, 16.

15. Thuc., IV, 105.

16. Hdt., VI, 34.

17. Între formarea statului odrys și întemeierea coloniilor grecești din vestul Pontului există o congruență cronologică: Histria – 657 î.e.n.; Apollonia – sec. VI î.e.n.; Mesembria – sf. sec. VI î.e.n.; Callatis – sf. sec. VI î.e.n.

18. Wenedikow, Iwan, *Thrakien in Gold der Thraker. Archäologische Schätze aus Bulgarien*, Mainz am Rhein, Philipp von Zabern, 1979, p. 14.

19. *Ibidem*.

20. Thuc., II, 97.

21. V. mai jos, p. 4.

22. Thuc., II, 96.

23. Cf. *IGBR*, 43, 6 – sec. I î.e.n. dar și Xenofon, *Anabasis*, VII, 2-8.

24. *Ibidem*.

25. *ISM* 1, 15.

26. V. supra, nota 1.

27. Brandis, Pauly-Wisowa, col. 4758-4762.

28. Săpăturile arheologice au adus dovezi incontestabile pentru a atesta pescuitul ca una dintre ocupațiile de bază ale autohtonilor. Polibiu, *Hist.*, IV, 38, 4, menționează între principalele mărfuri de lux importate din coloniile nord și vest pontice, peștele sărat.

29. H. Cary, *op. cit.*

30. Diodor, XXI, 11.

31. Cf. Radu Florescu, *L'art de l'antiquité daco-romaine*, București, Meridiane, 1986, p. 27-29 și 40-44.

32. Dreptul de a purta podoabe de aur și de a teauriza metalul prețios era probabil un monopol regal. În acest sens Vezi L. Bârză, *Continuitatea creației materiale și spirituale a poporului român pe teritoriul fostei Dacii*, EA R.S.R., 1979, p. 22.

33. Thuc., II, 9, 6.

34. Arian, *Anabasis*, I, 3, 5.

35. Pt. rex Histrianorum v. Trogus la Iustinus, IX, 2-3; pt. Rhemaxos v. *ISM* 1, 15; pt. Zalmodegikos v. *ISM* 1, 8.

36. Despre bastarni, Polibiu, XXVI, 9, 2; Ps.-Scym., 794; Strabon, II, S, 12; VII, 1, 1; VII, 3, 13; VII, 3, 17; Tit. Liv., XLII, II, 4; Res Gestae, IV, 52; Plut., Aem. Paulus, 12.

37. Considerăm că teoria prof. D.M. Pippidi (*Contribuții la istoria veche a României*, Ed. St., București, 1967, p. 138 și urm. = *Le problème de la main-d'oeuvre dans les colonies grecques de la Mer Noire in Scythica Minora. Recherches sur les colonies grecques du littoral roumain de la Mer Noire*, EA R.S.R., Adolf M. Hakkert B.V., Buc. Amsterdam, 1975, p. 73) privind existența unei mâini de lucru servile de origine autohtonă în teritoriul cetăților pontice de pe coasta de Vest – pe cât se pare – rod al bunăvoinței regilor odrysi și geți, este departe de a fi impecabilă. Argumentul folosit pentru a demonstra o asemănare între situația populației autohtone de pe teritoriul coloniilor grecești din Pont și hiloții spartani sau penestii thesalieni, este de ordin lingvistic, documentul epigrafic luat în discuție fiind decretul chersonesitan în cinstea lui Diophantos, fiul lui Asclepiodoros (IOSPE, I², 352) care îi pomenește pe tauri în calitate de *παροικοι*. În acest caz prof. Pippidi a pus

semnul egal între termenul *παροικοι* și cel de barbari aserviți cetăților grecești. Termenul fusese explicat de A.B. Ranovici' (Elenismul și rolul său istoric, ESPLS., București, 1953, p. 121 și 176: "Agricultorii rămași în satele lor erau obligați să plătească un tribut, *φορος*, orașului așa cum făceau, de pildă, frigienii în Zeleea; cei care se mutau la oraș erau numiți *παροικοι*, termen des întâlnit în inscripții; acești *παροικοι* puteau să obțină cu timpul dreptul de cetățenie"), având exact aceeași valoare și pentru perioada în care se datează decretul în cinstea lui Diophantos.

38. M. Palotino, *Originile Romei. Expoziție de arheologie. Italia*, București, 1980, p. 27, înțelege prin *populus* faza primitivă a grecescului polis între *ethnos* și *populus* fiind pus semn de egalitate.

THE PROTOHELLENISTIC STATES TO THE NORTH AND WEST OF THE PONTUS EUXINUS (Summary)

Ancient literary sources mention the existence of some states to the North and West of the Pontus Euxinus, beginning in the 5th century B.C. These states have the following common characteristics:

1. All of them are territorial states with a monarchical form of government, not the republican form of Greek city states (*πολεις*).

2. These states appeared before the Macedonian conquest, before the appearance of the Hellenistic states.

3. The appearance of these states introduced an interesting symbiosis between local socio-political structure and the structures of Greek city-states.

4. The population of these states had a free-man *status*, in contrast to the dependent peasants of the Hellenistic kingdoms.

5. Leadership belonged to the native elements, sometimes strongly hellenized, the local Greek cities being under their rule.

The authors examine here three wellknown cases of ancient states: Odris, Get and Bosporan.

These states had all characteristics enunciated here above.

The analysis and hypothetical considerations made about these states have the purpose to put in perspective the existence of a group of states with common features which anticipate, in a way, the appearance of the Hellenistic Kingdoms.

The authors are proposing for this type of states the name of *Protohellenistic* states, thinking that the definition of this type is important as well for the delimitation of the complexity of the ancient world, as for a correct interpretation of the socio-political phenomena on the ancient territory of Romania.

This concept offers to a new light on the controversial problem of the Gets, about their place and role in the ancient history of Romania.